

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Fecr Yayınları: 363

MUHAMMED B. HÂRÛN ER-RÛYÂNÎ
ve
el-MÛSNED ADLI ESERİ

Dr. Fuat İSTEMİ

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Editör
Dr. Uğur ERMAN

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
SAGE Yayıncılık Rek. Mat. San. Tic. Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cd. Uğurlu İş Merkezi No: 97/24
Tel: 0 312. 341 00 02 İskitler/ANKARA
(Sertifika no: 47603)

1. Baskı: Haziran 2020

ISBN: 978-625-7879-03-3

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1 Ulus-Altındağ/ANKARA
Tel: (0312) 310 08 60 (pbx) - Fax: (0312) 311 47 89
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

MUHAMMED B. HÂRÛN ER-RÛYÂNÎ

ve

el-MÛSNED ADLI ESERİ

Dr. Fuat İSTEMİ

Ankara 2020

Dr. Fuat İSTEMİ

1984'te Ağrı'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Ağrı'da lise öğrenimini Bursa İmam Hatip Lisesi'nde tamamladı (2001). Lisans eğitimini Diyarbakır Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde tamamladı (2006). Aynı üniversitede Prof. Dr. Ahmet KELEŞ'in danışmanlığında *er-Risâle ve er-Risâle'de Geçen Hadis Kavramları* isimli teziyle yüksek lisansını (2011); *Hadis ve Tarih Metodolojilerinin Karşılaştırılması (Hicret Rivayetleri Örneği)* isimli teziyle de doktorasını tamamladı (2016). 2006-2012 yılları arasında Milli Eğitime bağlı ilköğretim okullarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni olarak görev yaptı. 2012-2018 yılları arasında Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak görev yaptı. Hâlen Batman Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi'nde doktor öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	7
--------	---

GİRİŞ

MUHAMMED B. HÂRÛN er-RÛYÂNÎ'NİN YAŞADIĞI DÖNEM	11
1. Siyasi Durum	11
2. Hadis İlminin Genel Durumu	17

BİRİNCİ BÖLÜM

MUHAMMED B. HÂRÛN er-RÛYÂNÎ'NİN HAYATI VE İLMÎ KİŞİLİĞİ	25
1. Hayatı	25
2. İlmî Kişiliği	27
2.1. Cerh ve Ta'dîl Âlimlerine Göre Rûyânî	27
2.2. Seyahatleri	28
2.3. Eserleri	31
2.3.1. <i>el-Ğurer ve'd-Dürer</i>	32
2.3.2. <i>el-Müntehab min Hadîsi Ebî Kureyb</i>	35
2.3.3. <i>Cüz'ün fîhi tezvîcü Fâtıma bint Resûlillâh Bi-Âli b. Ebî Tâlib</i>	38
2.3.4. <i>Ehâdîsu Ebî Avâne Vaddâh</i>	39
2.3.5. <i>el-Müsned</i>	40
2.3.5.1. <i>el-Müsned</i> 'in İsmi ve Müellife Âidiyeti	41
2.3.5.2. <i>el-Müsned</i> 'in Önemi ve Bilimsel Alan Âidiyeti	42
2.3.5.3. <i>el-Müsned</i> 'in Tarihi Serencamı ve Hacmi	44
2.3.5.4. <i>el-Müsned</i> 'in Râvîleri	46
2.3.5.5. <i>el-Müsned</i> Üzerine Yapılan Çalışmalar	49
2.4. Hocaları	51
2.5. Öğrencileri	70

İKİNCİ BÖLÜM

<i>el-MÜSNED</i> 'İN TASNİF METODU	73
1. <i>el-Müsned</i> 'in Başlıklandırılması	73
2. <i>el-Müsned</i> 'deki Hadislerin Sayısı	78
3. <i>el-Müsned</i> 'de Mükerrer Hadisler	81

4. Rivayetlerde Kullandığı Tahammül Sîgaları -----	85
5. Rivayetlerdeki Tereddütler-----	98
5.1. İsnad ve Metindeki Tereddütler -----	98
5.2. Rivayetin Merfû Olup Olmadığı İle İlgili Tereddütler -----	101
6. Rivayetlerdeki Mübhem Râvîler -----	106
7. <i>el-Müsned</i> 'in Kaynakları-----	109
7.1. Yazılı Kaynakları -----	110
7.2. Sözlü Kaynakları -----	114
8. En Çok Hadis Naklettiği Hocaları -----	115
9. Rivayetlerinin İsnad Edildiği Sahabiler-----	117
10. İsnadlardaki Râvî Sayıları -----	126

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

el-MÜSNED'İN İSNÂD ve METİN AÇISINDAN İNCELENMESİ -----	135
1. <i>el-Müsned</i> 'in İsnâd Açısından İncelenmesi -----	136
1.1. Kaynağı Açısından Rivâyetler -----	137
1.1.1. Merfû Rivâyetler -----	137
1.1.2. Mevkûf Rivâyetler-----	139
1.1.3. Maktû Rivâyetler -----	144
1.2. Sıhhati Açısından Rivâyetler -----	146
1.2.1. Sahîh Rivâyetler -----	148
1.2.2. Hasen Rivâyetler -----	151
1.2.3. Zayıf Rivâyetler-----	156
1.2.3.1. Muallâk Rivâyetler -----	157
1.2.3.2. Munkatı' ve Mu'dal Rivâyetler -----	164
1.2.3.3. Mürsel Rivâyetler -----	166
1.2.4. Mevzû Rivâyetler-----	172
2. <i>el-Müsned</i> 'in Metin Açısından İncelenmesi-----	178
2.1. İsnad İle İlgili Açıklamalar -----	179
2.2. Metin İle İlgili Açıklamalar -----	182
SONUÇ -----	187
KAYNAKÇA -----	193
DİZİN -----	205

ÖN SÖZ

Muhammed b. Hârûn er-Rûyânî (ö. 307/919-20) hadis ilminin altın çağı olarak adlandırılan hicri üçüncü yüzyılda yaşamıştır. Onun yaşadığı çağ, hadis ilmi açısından en verimli dönem olmuş, hadis ilminin orijinal kaynakları yaşadığı bu süreçte vücut bulmuştur. *Kütüb-i Sitte* olarak isimlendirilen hadis musannefâtının müellifleri olan Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce bu çağda yaşamışlardır. Adı geçen meşhur muhaddislerin yanı sıra Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Maîn, Ali b. Medinî, Ebû Hâtim er-Râzî, İbn Ebî Şeybe, Taberî ve daha ismini burada saymadığımız nice muhaddis, tarihçi, cerh ve ta'dil âlimi ile aynı çağda yaşamıştır.

Rûyânî bu alanın önemli âlimlerinin yaşadığı bir çağda bulunmanın avantajını çok iyi değerlendirmiştir. İlim tahsil etmek için pek çok İslam beldesini gezmiş ve bu beldelerde yüzlerce ilim ehlinde ders alma imkânı bulmuştur. Rûyânî'nin rivayetlerindeki râvî ve şeyhlerinin sayısı ve farklılığı bu durumu ortaya koymaktadır. Onun bazı rivayetleri, pek çok kişiden birbirinden farklı tarîklerle aktarılması bunun en bariz göstergelerindedir. Eserinde diğer hadis eserlerinde bulunmayan Mısır'lı râvîlerin çokluğu da onu diğer muhaddislerden ayıran bir başka özelliğidir.

Rûyânî'nin kaynaklarda beş eseri olduğu zikredilmiş, ancak bu eserlerin tamamı günümüze kadar ulaşmamıştır. Hatta onun en meşhur eseri *el-Müsned* bile günümüze eksik bir şekilde ulaşmıştır. Rûyânî, ale'r-ricâl tasnif tarzına göre telif ettiği bu eserinde her sahâbîye ait rivayetleri tabîî

isimlerine göre bir başlıklandırma sistemiyle aktarmakla diğer müsned türü yazılan eserlerden ayrılmıştır. Rûyânî'nin eserindeki rivayetlerin tamamına yakını başta *Kütüb-i Sitte* ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'i olmak üzere diğer hadis kaynaklarında yer almaktadır. Rivayetleri arasında zayıf veya uydurma olarak vasıflandırılacak hadis sayısı oldukça azdır. Rivayetlerinin hem diğer muteber hadis kaynaklarında yer alması, şeyhlerinin tamamına yakınının bu muhaddislerle ortak olması, hem de hadis ilminin en parlak döneminde yaşamış olması bizi bu çalışmaya sevk etmiştir. Bu eserin günümüzde özellikle de akademik camiada hak ettiği ilgiyi görmediğini ve orijinal bir hadis kaynağı olarak yeterince istifade edilmediğini düşünüyoruz. Bu itibarla; çalışmamızda mezkûr eserin hadis ilmi açısından önemini ortaya koyarak, tanıtmaya çalıştık. Çalışmamıza eserin muhakkiki Eymen Ali'nin yazmış olduğu zeyli dahil etmedik. Çünkü onun üçüncü cilt olarak esere eklediği rivayetlerin Rûyânî'ye aidiyeti kesin olmamakla birlikte kendisi de tereddütlerini ifade etmiştir. Bu rivayetler *el-Müsned* ile karşılaştırıldığı vakit sıhhat bakımından çok zayıf ve uydurma rivayetlerin çoğunlukta olduğu görülecektir.

Çalışmamız bir giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Rûyânî'nin yaşadığı dönemin siyasi ve ilmi açıdan hususen hadis ilmi bakımından durumunu ele aldık. Burada siyâsî ve itikâdî tartışmaların hadis ilmine olan etkisine ve Rûyânî'nin bu tartışmalardan etkilenip etkilenmediğine değindik.

Birinci bölümde Rûyânî'nin hayatı ve ilmi kişiliği hakkında bilgi verdikten sonra onun eserlerini tanıttık. Özellikle de çalışma konumuz olan *el-Müsned*'i şekil açısından incelemeye çalıştık. Ayrıca bu bölümde Rûyânî'nin hocaların-

dan pek çoğunun biyografisini de aktardık. Bunu yapmamızın amacı hocalarının pek çoğunun hem büyük ve meşhur muhaddislerin hocalarıyla ortak olduğunu göstermek hem de hocalarının güvenilir olduğunu göstermektir.

İkinci ve üçüncü bölümde ise *el-Müsned* adlı eserini ayrıntılı bir şekilde inceledik. İkinci bölümde müellifin eseri telif ederken takip ettiği metodu, eserdeki hadislerin sayısı, kaynakları ve rivayetlerin isnadı ile ilgili ayrıntılı bir araştırma yaptık. Üçüncü bölümde ise eserdeki hadisleri “rivâyet” ve “dirâyet” açısından bir incelemeye tabi tuttuk. Rivayetlerinin sıhhat değerini bazı örnek hadisler üzerinden tespit etmeye çalıştık. Onun rivayet aktarmak dışında gerek isnad gerekse metinlerle ilgili herhangi bir açıklama yapıp yapmadığını tespit etmeye çalıştık.

Bu çerçevede bugüne kadar yetişmemde emeği geçen babam ve annem başta olmak üzere tüm hocalarıma müteşekkirdiğimi belirtmek isterim. Özellikle de tüm akademik hayatım boyunca bana olan desteklerini esirgemeyen Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Hadis Anabilim dalındaki değerli hocalarım Prof. Dr. Ahmet Keleş, Prof. Dr. Mehmet Bilen ve Prof. Dr. H. Musa Bağcı'ya teşekkür etmeyi borç bilirim. Son olarak çalışmamı okuyarak tashih ve tavsiyeleriyle katkıda bulunan meslektaşım ve arkadaşım Dr. Uğur Erman'a da ayrıca teşekkür ederim.

Fuat İSTEMİ
Batman-2020